

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ

I. Κριτήριο για ολιγόλεπτη εξέταση (15' - 20')

Διδακτική ενότητα: Ο Αριστοτέλης (σχολικό βιβλίο, σσ. 29-33)

Θέματα: 4

1. α) Πώς κατανοείτε το λεγόμενο επιχείρημα του τρίτου ανθρώπου;

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

β) Τι ήθελε να δείξει με αυτό ο Αριστοτέλης;

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

2. α) Τι ονομάζει συμβεβηκότα ο Αριστοτέλης;

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

β) Τι σημαίνει το «τόδε τι» στο πλαίσιο της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη;

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

3. α) Πώς κρίνετε τη θέση του Αριστοτέλη για την πρωταρχική αιτία της δημιουργίας ενός πράγματος και για τη δυνατότητα που αυτή διαθέτει;

.....
.....
.....

Μονάδες 3

- β) Να ανασυνθέσετε την άποψη του Αριστοτέλη για το *ενεργεία ον* με ένα παράδειγμα.

.....
.....
.....

Μονάδες 3

4. Να παρουσιάσετε και να σχολιάσετε την άποψη του Αριστοτέλη για την τελολογική ερμηνεία του κόσμου.

.....
.....
.....

Μονάδες 4

II. Κριτήριο για ωριαία εξέταση

Διδακτική ενότητα: Ο Αριστοτέλης (σχολικό βιβλίο, σσ. 29-33)

Θέματα: 6

1. Ποιες βασικές θέσεις της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη διαφοροποιούνται από εκείνες της φιλοσοφίας του Πλάτωνος;

.....
.....

Μονάδες 5

2. α) Η ουσία για τον Αριστοτέλη:

- ταυτίζεται με τις πολλές ιδιότητες του πράγματος;
- είναι κάτι που συμβαίνει τυχαία;
- συμπίπτει με τις ιδέες που σχηματίζουμε για τα πράγματα;
- είναι αυτή που κάνει το πράγμα να είναι ό,τι είναι;

Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

.....
.....

Μονάδες 2

3. Έχοντας ως αφετηρία το απόσπασμα και αξιοποιώντας τις γνώσεις σας από το σχολικό βιβλίο, να απαντήσετε στο ερώτημα που ακολουθεί:

«Αιτία λέγεται, υπό μίαν έννοια, αυτό το οποίο, επειδή υπάρχει, προκαλεί κάτι άλλο, π.χ. ο χαλκός είναι αιτία του αδριάντα και ο άργυρος είναι η αιτία της φιάλης (...) υπό μίαν άλλη έννοια αιτία λέγεται η μορφή ή το υπόδειγμα (...) Αιτία είναι ακόμη εκείνο από το οποίο πρωτοξεκινά η μεταβολή ή η ηρεμία. Έτσι αιτία είναι κάποιος που σχεδιάζει, ο πατέρας είναι αιτία του παιδιού και γενικά αυτός που παράγει είναι αιτία αυτού που παράγεται κι αυτό που μεταβάλλει αυτού που μεταβάλλεται. Αιτία λέγεται επίσης κάτι ως σκοπός, δηλαδή εκείνο για το οποίο γίνεται κάτι μ' αυτή την έννοια η υγεία είναι αιτία του περιπάτου. Διότι στο ερώτημα γιατί κάνουμε περίπατο απαντάμε: για να είμαστε υγιείς, και λέγοντας αυτό πιστεύουμε ότι έχουμε προσδιορίσει την αιτία».

Αριστοτέλους Μετά τα Φυσικά, βιβλίο Δ', 1013a 24, 1013a 36

Πόσες και ποιες είναι οι αιτίες, κατά τον Αριστοτέλη; Να δείξετε τη διαδικασία που υπαγορεύουν οι αιτίες αυτές προκειμένου να δημιουργηθεί π.χ. ένα άγαλμα ή να κατασκευαστεί ένα σπίτι.

.....
.....

Μονάδες 5

4. Να εξετάσετε το βασικό νόημα της εντελέχειας, όπως το συνέλαβε ο Αριστοτέλης και να αναφέρετε ένα παράδειγμα, όπου παριστάνεται ή φανερώνεται αυτό το νόημα.

.....
.....

Μονάδες 4

5. Μπορούν να υπάρχουν τα συμβεβηκότα χωρίς την ουσία; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

.....
.....

Μονάδες 2

6. Η αληθινή πραγματικότητα για τον Αριστοτέλη υφίσταται:

- ως συμβεβηκός;
- μόνο στον κόσμο των ιδεών;
- έξω από τα αισθητά πράγματα;
- έξω από τα νοητά;
- ως αισθητός κόσμος;

Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

.....
.....

Μονάδες 2

III. Κριτήριο σε ευρύτερη ενότητα (45')

Διδακτική ενότητα: Ο Ντέβιντ Χιουμ και ο Ιμάνουελ Καντ
(σχολικό βιβλίο, σσ. 48-61)

Θέματα: 4

1. α) Με ποια επιχειρήματα απέρριψε ο Χιουμ την υπόθεση για την ύπαρξη πνευματικής υπόστασης;

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

- β) Να αναπτύξετε τη θέση του Χιουμ για την αρχή της αιτιότητας.

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

2. α) Τι ονομάζει ο Καντ υπερβατολογική (υπερβατικολογική) συνείδηση και ποια σημασία της αποδίδει για την εμπειρία και τη γνώση του ανθρώπου;

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

- β) Να παρουσιάσετε στις βασικές της γραμμές τη θεωρία του Καντ για το φαινόμενο και το πράγμα καθεαυτό.

.....
.....
.....

Μονάδες 2,5

3. α) Ποια σχέση μπορείτε να διακρίνετε ανάμεσα στον ακραίο σκεπτικισμό του Χιουμ και στις θέσεις του Καντ; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

.....
.....

Μονάδες 2,5

- β) Πώς κρίνετε τις θέσεις του Χιουμ για τους νόμους της φύσης; Να εκφράσετε τεκμηριωμένα την άποψή σας.

.....
.....

Μονάδες 2,5

4. α) Ποιες είναι, κατά τον Καντ, οι κατηγορίες και ποια η σημασία τους;

.....
.....

- β) Μπορεί κανείς, στηριζόμενος μόνο στις καντιανές κατηγορίες, να ερμηνεύσει επαρκώς τα πράγματα;

.....
.....

- γ) Οι κατηγορίες αυτές είναι κάτι το σταθερό και αναλλοίωτο ή μπορούν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αντικατασταθούν;

.....
.....

Μονάδες 3

- δ) Πώς κρίνετε τη θεωρία του Καντ για το πράγμα καθεαυτό; Να αναπτύξετε τεκμηριωμένα τα όποια θετικά της σημεία και τα αδιέξοδα ή τις αμφισβητήσεις που προκάλεσε η θεωρία αυτή.

.....
.....

Μονάδες 2

ΗΘΙΚΗ

I. Κριτήριο για ολιγόλεπτη εξέταση (15' - 20')

Διδακτική ενότητα: «Η θεωρία του Καντ για την κατηγορική προσταγή»

Θέματα: 3

1. Ο Καντ πίστευε ότι η ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου πρέπει να:

- α) εξαρτάται από την ηδονή.
- β) συνδυάζει ορμές και βούληση.
- γ) υπαγορεύεται από την εμπειρική βούληση.
- δ) ακολουθεί τις επιταγές του πρακτικού λόγου.

Μονάδες 5

2. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο της εμπειρικής μορφής βούλησης και να δείξετε τις διαφορές της από την καθαρή μορφή βούλησης, χρησιμοποιώντας ένα δικό σας παράδειγμα.

.....
.....
.....

Μονάδες 7

3. Να συζητήσετε το εγχείρημα του Καντ να συνδέσει την ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου με την αυτονομημένη βούλησή του. Ποια μπορεί να είναι η ιδιαίτερη σημασία του εγχειρήματος αυτού;

.....
.....
.....

Μονάδες 8

II. Κριτήριο για ωριαία εξέταση

Διδακτική ενότητα: «Η τέχνη στο πλαίσιο της φιλοσοφίας του Χέγκελ για την ιστορία»

Θέματα: 5

1. Τι σημαίνει η φράση: «ό,τι κινεί την ιστορία είναι μια αόρατη δύναμη: το πνεύμα» (σχολικό βιβλίο, σ. 143);

.....
.....
.....

Μονάδες 5

2. Πώς συλλαμβάνει ο Χέγκελ τη σχέση πνεύματος και τέχνης;

.....
.....
.....

Μονάδες 3,5

3. Ποια είναι τα τρία ιστορικά στάδια της τέχνης και σε ποια σχέση βρίσκονται μεταξύ τους;

.....
.....
.....

Μονάδες 3,5

4. *Η αρχιτεκτονική έχει αποκαθάρει τον ανόργανο εξωτερικό κόσμο [: τον υλικό κόσμο], τον έχει προικίσει με συμμετρική τάξη και τον έχει καταστήσει συγγενή προς το πνεύμα και ο ναός του Θεού, ο οίκος [: η κατοικία] της κοινότητάς του, στέκεται έτοιμος εδώ [: είναι διαρκώς παρόν]. Μέσα σε αυτόν το ναό, εισέρχεται έπειτα ο Θεός ο ίδιος, με το να χτυπά και να διαπερνά η αστραπή της ατομικότητας την αδρανή μάζα και η άπειρη, όχι πια απλώς συμμετρική μορφή του ίδιου του πνεύματος να συγκεντρώνει τη σωματικότητα και να της δίνει μορφή.*

Αυτό είναι το έργο της Γλυπτικής. Στο μέτρο που, σε αυτή την τέχνη, η περιεχόμενη πνευματική οντότητα, την οποία η αρχιτεκτονική μπορεί να υπαινίσσεται, εγκατοικεί πλήρως στο αισθητό σχήμα και στην εξωτερική του μορφή, και στο μέτρο που αυτές οι δύο πλευρές είναι τόσο καλά προσαρμοσμένες η μία στην άλλη, ώστε καμιά από αυτές να μην υπερτερεί έναντι της άλλης, η γλυπτική προσλαμβάνει ως θεμελιακό τύπο την κλασική μορφή τέχνης.

Χέγκελ, *Εισαγωγικά μαθήματα στην Αισθητική*, κεφάλαιο:
Διείρεση του υποκειμένου, 4 (β), σ. 91

Αντλώντας στοιχεία από το παραπάνω απόσπασμα και παράλληλα αξιοποιώντας τις γνώσεις σας από το σχολικό βιβλίο, να ανασυνθέσετε τις απόψεις του Χέγκελ για την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική και την κλασική τέχνη.

.....
.....
.....

Μονάδες 5

5. Ποιο ρόλο παίζει η τέχνη στην εξέλιξη του πνεύματος και πώς το τελευταίο φτάνει στην απόλυτη ελευθερία του;

.....
.....
.....

Μονάδες 3

III. Κριτήριο σε ευρύτερη ενότητα (45')

Διδακτική ενότητα: «Θεωρίες του εικοστού αιώνα»

Θέματα: 5

1. Ποια πρέπει να είναι η βασική επιδίωξη του ανθρώπου, κατά τον Κίρκεγκορντ, και πώς μπορεί να πραγματοποιείται;

.....
.....

Μονάδες 3,5

2. *«Αλλά τι έκανε ο Αβραάμ; Δεν έφθασε ούτε πολύ νωρίς ούτε πολύ αργά. Ανέβηκε στο γάιδαρό του και ακολούθησε αργά το δρόμο του. Και σε όλη τη διάρκεια αυτής της πορείας είχε πίστη, πίστευε ότι ο Θεός δεν θα του ζητούσε να του πάρει τον Ισαάκ, παρόλο που ήταν έτοιμος σε όλο αυτό το διάστημα να τον θυσιάσει, εάν Εκείνος του το ζητούσε. Το πίστευε αυτό δυνάμει του παραλόγου γιατί δεν ετίθετο πλέον θέμα ανθρώπινου υπολογισμού. Και το παράλογο συνίστατο στο ότι ο Θεός, παρόλο που προέβαλλε αυτή την απαίτηση, ανακάλεσε αυτή την απαίτησή του αμέσως μετά. Ο Αβραάμ ανέβηκε στο βουνό και, ενώ του μαχαίρι ήδη άστραφτε στο χέρι του, πίστευε ότι ο Θεός δεν θα του πάρει τον Ισαάκ. Σίγουρα ξαφνιάστηκε από αυτό που συνέβη αλλά μέσα από μια διπλή κίνηση επέστρεψε στην αρχική νοητική του κατάσταση και επομένως δέχθηκε πίσω τον Ισαάκ με μεγαλύτερη χαρά απ' ό,τι την πρώτη φορά [που τον γέννησε η Σάρα] (...)*

Σε αυτό το ύψος λοιπόν στέκεται ο Αβραάμ. Το τελευταίο στάδιο που άφησε ξοπίσω του, είναι το στάδιο της απόλυτης παραίτησης. Προχώρησε πράγματι παραπέρα: έφτασε στην πίστη. Γιατί όλες εκείνες οι γελοιογραφίες της πίστης, όλη εκείνη η άθλια, χλιαρή νωθρότητα που σκέφτεται «δεν υπάρχει βία, δεν είναι απαραίτητο να ανησυχούμε πριν έρθει η ώρα» και η άθλια ελπίδα που λέει: «Κανείς δεν μπορεί να ξέρει, ίσως...». Όλες αυτές οι γελοιογραφίες ανήκουν στη χαμερπή όψη της ζωής και έχουν ήδη γίνει ο περίγελος της απόλυτης παραίτησης».

Σ. Κίρκεγκορντ, *Φόβος και τρόμος*¹

Αντλώντας στοιχεία από το παραπάνω απόσπασμα και με βάση τις γνώσεις σας από το σχολικό βιβλίο, να αναφερθείτε στη μορφή και στα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει, κατά τον Κίρκεγκορντ, η πίστη του ανθρώπου στο Θεό.

.....
.....
.....

Μονάδες 3,5

3. Να μελετήσετε το απόσπασμα που ακολουθεί και να απαντήσετε στο ερώτημα (α) και στο ερώτημα (β) ή (γ):

Σε μια περιήγηση που έκανα ανάμεσα στις λεπτές ή χονδροειδείς ηθικές που βασιλεύσαν στον κόσμο, ή που βασιλεύουν ακόμα, βρήκα ορισμένα χαρακτηριστικά που επανέρχονται τακτικά και ταυτόχρονα, και που συνδέονται αναμεταξύ τους: έτσι στο τέλος μάντεψα δυο βασικούς τύπους, απ' όπου έβγαινε μια βασική διάκριση. Υπάρχει μια ηθική κυρίων και μια ηθική δούλων. (...)

Ο ευγενής άνθρωπος έχει το έμφυτο συναίσθημα πως έχει το δικαίωμα να προσδιορίζει την αξία, δεν χρειάζεται επικύρωση. Αποφαινεται πως ό,τι του είναι βλαβερό είναι βλαβερό καθεαυτό, ξέρει πως αν τα πράγματα μπαίνουν σε τιμητική θέση, αυτός ο ίδιος τους δίνει αυτή την τιμή, γιατί είναι δημιουργός αξιών. Ό,τι βρίσκει στο άτομό του το τιμά. Μια τέτοια ηθική είναι η εξύμνηση του εαυτού του. Στην πρώτη θέση βρίσκεται το συναίσθημα της πληρότητας, της δύναμης που θέλει να ξεχειλίσει, η ευτυχία της μεγάλης έντασης, η συνείδηση ενός πλούτου που θάθελε να δώσει και να ξεχυθεί. Ο ευγενής άνθρωπος, βοηθάει κι αυτός τους δυστυχημένους, όχι ή σχεδόν όχι από οίκτο, αλλά μάλλον από μια παρόρμηση που τη δημιουργεί η περίσσεια της δύναμης. Ο ευγενής άνθρωπος τιμά στο ίδιο του το πρόσωπο τον

¹ Επιλογές από το έργο του Κίρκεγκορντ (Selections from the Writings of Kierkegaard), μετάφραση L. M. Hollander, Anchor Books, Doubleday and Company, Inc. Garden City, New York 1960, σσ. 141-142.

ισχυρό, αλλά έτσι τιμάει και τον αυτοκυριαρχούμενο, εκείνον που ξέρει να μιλάει και να σωπαίνει, εκείνον που νιώθει ευχαρίστηση να είναι αυστηρός και σκληρός απέναντι στον εαυτό του, εκείνον που λατρεύει ό,τι είναι αυστηρό και σκληρό. «Ο Βοτάν έβαλε στο στήθος μου μια σκληρή καρδιά». Αυτά τα λόγια της παλιάς σκανδιναβικής saga² βγήκαν πραγματικά από την ψυχή ενός αλαζονικού Βίκινγκ. Γιατί, όταν ένας άνθρωπος βγαίνει από ένα τέτοιο γένος, είναι περήφανος που δεν είναι καμωμένος για τον οίκτο. Να γιατί προσθέτει ο ήρωας της saga: «Εκείνος που, όταν είναι νέος, δεν έχει κιόλας σκληρή καρδιά, δεν θα την αποκτήσει ποτέ». Οι ευγενείς και τολμηροί άνθρωποι που σκέφτονται μ' αυτό τον τρόπο είναι στους αντίποδες των θιασωτών αυτής της ηθικής που βρίσκει ενδείξεις της ηθικότητας ακριβώς στον οίκτο, στην αφοσίωση, στην ανιδιοτέλεια. Η αυτοπεποίθηση, η αυτοπερηφάνεια, μια βασική εχθρότητα και μια βαθιά ειρωνεία για την «αυταπάρηση» ανήκουν, το ίδιο σίγουρα, στην ευγενική ηθική, όπως ανήκει και μια ελαφρά περιφρόνηση και μια ορισμένη δυσπιστία απέναντι στον οίκτο και στη «θερμή καρδιά».

Φρ. Νίτσε, *Πέραν του καλού και του κακού*, μετάφραση Μ. Ζωγράφου - Κ. Μεραναίου, εκδ. Μαρή, Αθήνα 1953, σσ. 200-202

α) Έχοντας ως αφετηρία το παραπάνω απόσπασμα και αξιοποιώντας τις γνώσεις σας από το σχολικό βιβλίο, να αναφερθείτε στη διάκριση της ηθικής του κυρίου και της ηθικής του δούλου, κατά το Νίτσε.

.....
.....

β) Οι παραπάνω θέσεις του Νίτσε έρχονται σε αντίθεση με την ηθική του Χριστιανισμού; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

.....
.....

γ) Ποιες συνέπειες εκτιμάτε ότι μπορεί να έχει για την ανθρωπότητα η υιοθέτηση των ως άνω θεωριών του Νίτσε;

² Έπος των Βίκινγκς.

.....
.....

Μονάδες 5

4. Να βρείτε τη σωστή απάντηση στις παρακάτω ερωτήσεις.

A. Ο Νίτσε πιστεύει:

- α) ότι οι παραδοσιακές ηθικές αξίες έχουν διαχρονική ισχύ.
- β) ότι δεν πρέπει να αμφισβητούμε την ύπαρξη του Θεού.
- γ) ότι η αντίληψη για τη ζωή πρέπει αναγκαστικά να είναι μία.
- δ) ότι πρέπει να ξεπεράσουμε το παραδοσιακό σύστημα ηθικής συμπεριφοράς.

B. Κατά το Νίτσε:

- α) όσοι εμφορούνται από πολεμοχαρή αισθήματα ονομάζονται δούλοι.
- β) το καλό και το κακό έχουν την ίδια σημασία για όλους τους ανθρώπους.
- γ) το καλό αντιστρατεύεται τη βούληση για δύναμη.
- δ) η ηθική του κυρίου είναι προϋπόθεση για να φτάσουμε στον υπεράνθρωπο.

Μονάδες 3

5. α) Να σχολιάσετε τη θέση του Σαρτρ ότι η ανθρώπινη ύπαρξη δεν είναι ον, αλλά μη ον, μηδέν.

.....
.....
.....

β) Τι εννοεί ο Σαρτρ, όταν λέει ότι οι άλλοι αλλοτριώνουν την ύπαρξή μας;

.....
.....
.....

Μονάδες 5